

**I. k.** I. Solon adótörvényéről. *Telŷy Ivántól.* 1867. 14 l. 10 kr. — II. Adalékok az attikai törvénykönyvből. *Telŷy Ivántól.* 1868. 16 l. 10 kr. — III. A legújabb magyar Szentírásról. *Tárkányi J. Belától.* 1868. 30 l. 20 kr. — IV. A Nibelungének keletkezéséről és gyanítható szerzőjéről. *Szasa Károlytól.* 1868. 20 l. 10 kr. — V. Tudománybeli hátramaradásunk okai, s ezek tekintetéből Akadémiánk feladása. *Toldy Ferencztől.* 1868. 15 l. 10 kr. — VI. A keleti török nyelvről. *Vambéry Ármintól.* 1868. 18 l. 10 kr. — VII. Geleji Katona István főleg mint nyelvész. *Imre Sándortól.* 1889. 98 l. 30 kr. — VIII. A magyar egyházak szertartások énekai a XVI. és XVII. században. *Bartalus Istvántól.* Hangjegyekkel. 1869. 184 l. 60 kr. — IX. Adalékok a régibb magyar irodalom történetéhez. (1. Sztárai Mihálynak eddig ismeretlen színdarabjai. 1550—59. — 2. Egy népirodalmi emlék 1550—75-ből. 3. Baldi Magyar olasz Szótárkája 1583-ból. — 4. Báthory István országbíró mint író. — 5. Szezei Molnár Albert 1574—1633). *Toldy Ferencztől.* 1869. 176 l. — X. A magyar bővített mondat. *Brassai Sámuel* től. 1870. 46 l. 20 kr. — XI. Jelentés a felső-austriai kolostoroknak Magyarországot illető kéziratai- és nyomtatványairól. *Bartalus Istvántól.* 1870. 43 l. 20 kr. (1867—1869.)

**II. k.** I. A Konstantinápolyból legújában érkezett négy Corvin-codexről. *Matray Gábor* l. tagtól. 1870. 16 l. 10 kr. — II. A tragikai felfogásról. Székfoglaló. *Szasa Károly* r. tagtól. 1870. 32 l. 20 kr. — III. Adalékok a magyar szóalkotás kérdéséhez. *Joannovits Gy.* l. tagtól. 1870. 43 l. 20 kr. — IV. Adalékok a magyar rokonságtan szók értelmezéséhez. *Finyai Henrik* l. tagtól. 1870. 47 l. 20 kr. — V. Solomos Dénes költeményei és a hétzigeti görög népv. *Telŷy Iván* lev. tagtól. 1870. 23 l. 20 kr. — VI. Q. Horatius satirái (Éthikai tanulmány). Székfoglaló. *Zichy Antal* l. tagtól. 1871. 33 l. 20 kr. — VII. Újabb adalékok a régibb magyar irodalom történetéhez (I. Magyar Pál XIII. századbeli kanonista. II. Margit kir. hercegnő, mint attikai író. III. Baldi Bernardin magyar-olasz szótárkája 1582-ből. Második közlés IV. Egy XVI. századbeli növénytanú névtár XVII. és XVII. századbeli párhuzamokkal. V. Akadémiai eszme Magyarországon Bossenyei előtti) *Toldy Ferencz* r. tagtól. 1871. 124 l. 40 kr. — VIII. A sémi magánhangzokról és megjelölésük módjairól. *Gr. Kuun Géza* lev. tagtól. 1872. 59 l. 20 kr. — IX. Magyar szófejtetések. *Szilády Aron* l. tagtól. 1872. 16 l. 10 kr. — X. A latin nyelv és dialektusai. Székfoglaló. *Szenassy Sándor* l. tagtól. 1872. 114 l. 30 kr. — XI. A defferekről. *Szilády Aron* lev. tagtól. 1872. 23 l. 20 kr. — XII. Emlékbeszéd Árvay Gergely felett. *Szavornyai József* lev. tagtól. 1872. 13 l. 10 krajczár. (1869—1872.)

**III. k.** I. Commentator commentatus, Tarlózatok Horatius satiráinak magyarizációján. *Brassai Sámuel* r. tagtól. 1872. 109 l. 40 kr. — II. Apáczai Csérei János Barczai Ákos fejedelemből benyújtott terve a magyar hazában felállítandó első tudományos egységet ügyében. *Szabó Károly* r. tagtól. 1872. 18 l. 10 krajczár. — III. Emlékbeszéd Bittó Lajos felett. *Szabó Imre* t. tagtól. 1872. 18 l. 10 kr. — IV. Az első magyar társadalmi regény. Székfoglaló. *Vadnai Károly* l. tagtól. 1873. 64 l. 20 kr. — V. Emlékbeszéd Engel József felett. *Finyai Henrik* l. tagtól. 1873. 16 l. 10 kr. — VI. A füm költészetéről, tekintettel a magyar ósköltészetre. *Barna Ferdinand* l. tagtól. 1873. 135 l. 40 kr. — VII. Emlékbeszéd Schleichner Ágost, külső l. tag felett. *Riedl Szende* l. tagtól. 1873. 16 l. 10 kr. — VIII. A nemzetiségi kérdés az araboknál. *Dr. Goldsüher Ignác* től. 1873. 64 l. 30 kr. — IX. Emlékbeszéd Grimm Jakab felett. *Riedl Szende* l. tagtól. 1873. 12 l. 10 kr. — X. Adalékok Krim történetéhez. *Gr. Kuun Géza* l. tagtól. 1873. 52 l. 20 kr. — XI. Van-e elfogadható alapja az ik-es igék külön ragozásának. *Riedl Szende* lev. tagtól. 51 l. 20 kr. (1872—1873.)

**IV. k.** I. szám. Paraleipomena kai diorthomena. A mit nem mondtak s a mit rosszul mondtak a commentatorok Virgilius Aeneise II-ik könyvére. különös tekintettel a magyarra. *Brassai Sámuel* r. tagtól. 1874. 151 l. 40 kr. — II. szám. Bálint Gábor jelentése Oroszország- és Ázsiában tett utazásáról és nyelvészeti tanulmányairól. Melléklet öt khálmik duna hangjegye. 1874. 32 l. 20 kr. — III. szám. A classica philológiának és az összehasonlító árja nyelvtudománynak művelése hazánkban. Székfoglaló. *Bartal Antal* l. tagtól. 1874. 182 l. 40 kr. — IV. szám. A határozott és határozatlan mondatról. *Barna Ferdinand* l. tagtól. 1874. 31 l. 20 kr. — V. szám. Jelentés a m. t. Akadémia könyvtára számára keletre hozott könyvekről, tekintettel a nyomdai viszonyokra keleten. *Dr. Goldsüher Ignác* től. 1874. 42 l. 20 kr. — VI. szám. Jelentések: I. Az orientalistáknak Londonban tartott nemzetközi gyűléséről. *Hunfalvy Pál* r. tagtól. — II. A németországi

## UJABB ADATOK

# A KÚN PETRARCA-CODEXHEZ

IBTA

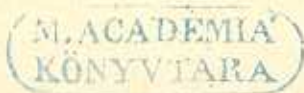
GRÓF KUUN GÉZA

T. TAG.

BUDAPEST.

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

1892.



## Újabb adatok a kún Petrarca-codexhez. \*)

(Olvastatott a M. T. Akadémia I. osztályának 1892. október 3-án tartott ülésén.)

Olaszország egyik kitünő nyelvésze, Teza Emilio, a «Codex Cumanicus»-nak lapjain kiváló figyelemmel tett vizsgálatát, melynél az éles elmének az éles szemmel való szerencsés szövetkezése jelentékeny eredményekre vezetett, a valódi tudóshoz oly jól illő szerénységgel egy az eredeti kéziratra vetett újabb pillantásnak, rátekintésnek («un' altra occhiata») s nagyfontosságú értekezését egyszerűen jegyzetnek («nota») nevezi.

Teza értekezése külön lenyomatának három első lapján a kún-codex eredetének, későbbi viszontagságainak történetét s részleges és teljes kiadását ismerteti röviden. Megjegyzi, hogy a codex két könyvet foglal magában, melyeknek lapjai sem voltak teljesen egyenszerűek s hogy valószínűleg már régen egy kéz a kettőt olyaténkép illesztette össze, hogy a rövidebb s csak huszonhárom lapból álló könyvecske szélesebb s hosszabb lapjait megcsontítva alkalmazta az ötvenkilencz lapból álló másik könyv lapjaihoz. A nagyobb könyv latin-perzsa-kún szótárt foglal magában, a kisebb Teza értelmezése szerint kún nyelven írott himnusokat s talányokat. Itt megjegyezzük, hogy ezen második részben, vagy mondjuk könyvben s mondhatnók könyvecskében, nem csak himnusok s talányok, hanem ezeken kívül nyelvgyakorlatok, imák, bibliai szemelvények, szent-írás magyarázatok, egyházi atyák irataiból vett

\*) Teza Emilio tanár «Un' altra occhiata al Codex Cumanicus» című tanulmányáról. L. «Rendiconti della r. Accademia dei Lincei Classe di scienze morali, storiche e filologiche» VII. k. 8-dik füzet. Teza szóban forgó értekezése külön lenyomatban is megjelent (Roma, Tipografia della r. Accademia dei Lincei, 1891.).

részletek, hitvallomás, hitmondai elbeszélés, s más egyéb vallásos tartalmú szövegek is foglaltatnak, mint a hogy azokat a «codex eumanicus»-hoz írt prolegomenáim CXXXIII. és CXXXIV. lapjain előszámláltam. Maga Teza is szóban forgó tanulmánya második részét «hymnusok és imák» («Gli inni e le preghiere») felirattal czímezte, így bővítve ki említett értelmezését. A talányokról egy külön értekezésben fog szólni, a melynek minél előbb való megjelenését élénken óhajtjuk. Nyelvészetünk el nem hamvadó fénye, b. e. Budenz J., a «Nyelv. Közlemények» XX-dik kötetének 78-dik lapján Radloff «Das türkische Sprachmaterial des Codex Comanicus» című művéről írt bírálatos ismertetésében, melyet Teza méltán nevezhetett «sugoso»-nak, tartalmasnak, a mely elnevezés a nyelvészet e nagy mesterének minden dolgozatáról egyaránt elmondható, mind azon kún szavak lajstromát közli, melyek megfelelőit Radloff a különböző török nyelvjárások szótáraiban nem találta. Budenz száz ilyen szót számított össze a kún-codex szótárából, s azon reményének adott kifejezést, hogy ezek is a csuvas nyelvjárások behatóbb tanulmánya következtében részleg a csuvas szótárban fogják társaikat megtalálni, részleg saját nyelvünk készletében. A «Giornale della società asiatica italiana» III-dik s IV-dik kötetében Radloff említett művéről közzé tett ismertetésében, melynek folytatását s végét ezen társulat legközelebbi évkönyve fogja hozni, a kérdéses szavak egyikét-másikát megkísértettem magyar s török szavakkal összehasonlítani, s talán összehasonlításaim egynémelyikével legalább helyes úton jártam, így p. o. *tissis-luhlarmen* kétségen kívül az osm. *ديش*, *čag. تيش* «fog» névszóval egyazon gyökű *تیشماک* «repszteni», «harapni», «porcogtatni» igéből képeztetett a következő három képző által: *iš-lah-la*, melyeknek elseje folyamatban levő cselekvést jelent, másodika elvont nevet s harmadika főnévből igét képez. A kún-codexnek általam eszközölt kiadásában ez igealakot a latin *frendo*-val fordítom s a germán glossator ugyanezt *ich stochere di czene* szavakkal értelmezi. Egy másik ilyen szó a *čučldi* igealak, a mely helyesebben *čuč-ul-di*-nek lett volna irandó, l. ö. h. v. *čag. tü-kül-mäk* «megszünni»; ez az igealak tövére nézt a magyar *csök-ik*-kel egyezik, a melynek bővült alakjai *csökön-ik*, *csökken*, *csökkenik*, — a magyar gyermeknyelvben előforduló *csücsülni* a képzésre nézt is szakasztott mása a kún *čučülmäk*-nek, l. ö. h. v. a *čag.* és *altai čök-mäk* «leesni»,

«lerogyini», «leguggolni» igealakot. B. e. Budenz József azon reménye, hogy a kérdéses kún szavakat a további nyomozásnak sikerülend részleg a csuvas nyelv szókészletének segítségével megfejteni, már annál fogva is valószínű, mert hiszen a kún nyelv is azon Volga melléki nyelvjárások közül való, melyekhez a régi bolgárok és kazarak nyelve is tartozni látszik, s a csuvasok igen valószínűleg a Volga-bolgárok utódai lévén, egy a szóanyagra nézt azokéhoz hasonló, azokéval közeli rokonságban levő nyelvet beszélnek, mely azonban némely finn-ugor nyelvekkel való elegyedés következtében jelentékeny hangtani változást szenvedett, így a mássalhangzóval való kezdet, ott hol a török szó magánhangzóval kezdődik, p. o. csuvas *vil-*, osztB. (Berezov vidékének nyelvjárása) *vel-*, zürjén, *voják vi-*, finn *viile-*, török *ölmäk*, magyar *ölni*, — *sj* szókezdő török *j* helyett, így cs. *sjoras*, cser. *sjorasem*, tör. *jarašmak* «kibékülni» stb., l. Vámbéry «Das Türkenvolk» (Lipose, 1885), a 473-dik lapon. A magyar nyelv is nagy mértékben elegyedett finn-ugor nyelvekkel, de a bolgár nyelvénél régibb időkben, s ez a chronologiai körülmény a hangtani változatokra nézt sem közönbös. A bolgárokat Maeotis körüli lakóhelyeikről a kazarak kiszorítván, midőn annak előtte adófizetőik voltak, azok Batbajas valamelyik utódának vezetése alatt, nem tudni mikor, de aligha előbb a VIII. évszáz végénél, alapítják meg a Kazar-birodalomtól északra, a Kamának a Volgába való befolyásánál, a Volga-melléki Bulgáriát. Már Jordanis mondja: «distenduntur supra mare Ponticum Bulgarum sedes», Theophanes pedig azon bolgár telepeket, melyek a Fekete-tenger s Maeotis felett terjedtek, *ή παλαιά Βουλγαρία ή μεγάλη*-nak nevezi. A csuvasoknál még mai nap is él azon hagyomány, mely szerint ők a Fekete-tenger mellékéről költözködtek jelenlegi hazájokba s ez a hagyomány is egy fontos érv bolgár eredetök mellett. A bolgár törzsek, még mielőtt a bolgár név felmerült volna s ezután is gyakran: hunoknak nevezettek, a mely *hun* név a *kún*-nak lágyított alakja. A kúnok és bolgárok nyelve tehát egymással közeli rokonságban állott s valószínűleg a kettő közt csak oly különbségek fordultak elő, a melyek egyazon nyelv dialektusait különböztetik meg egymástól. Megjegyzem, hogy nem Attila hadseregéről, hanem az eredeti hun törzsek nyelvéről, vagyis inkább nyelvjárásairól szoltam, mert hiszen Attila hadserege tudvalevőleg különböző népfajokat foglalt magában. Mind ezeket leginkább azért hoztam fel,

hogy ezekből nyilván meglátszassék, hogy Budenz József helyes úton járt, a midőn azon reményének adott kifejezést, mely szerint a kún szótár rejtélyeit részleg a csuvas nyelvjárások behatóbb tanulmánya fogja megfejthetni.

Teza tanár igen helyesen «Cumani»-knak nevezi a kúnokat, nem így Radloff, ki a velencei kún-codexet is «codex Comanicus»-nak írja. A byzanti írók, igaz, *κόμανοι*-t írnak, de már Ptolemaeusnál előfordul a *χοῦνοι* alak, s a gyök, vagy névtő magánhangzójára nézt ez a helyes alak. A *κόμανος* név valamely népetymologia nyomán támadt, talán a *Kuma* folyónévre való vonatkozással, melynek régibb neve *Udon* volt. Az *Igor*-énekekben a kúnok a Don balpartján tanyáznak, a jelenlegi cserkaski és ástrákáni kormánykerületben. A Kazar-birodalomnak, mely a IX. században érte el hatalma tetőpontját, a byzantiak az oroszokkal egyesülten 1016-ban vetettek véget s ép ezen időponttól fogva száguldanak a kúnok szabadon a Don és Kuma melléki térségen, mint a hogy ezt a kiewi krónikából tudjuk. A kúnok a byzantinosoknál legelőször 1060-ban említettnek, tehát 44 évvel a Kazarbirodalom végpusztulása után s épen nem valószínűtlen, hogy a krími városokban, jelesen a Chersonban lakó görög kereskedők az említett tartományban tanyázó s onnan a byzanti és orosz területre kirohanó kúnokat a *Kuma* folyónévről nevezték el *κόμανοι*-nak azon képző segítségével, mely által már az ó-hellén nyelvben is idegen hangzású helynevekből *gentília*-k (ἐθνεῖα) képeztettek, p. o. Παριωνός stb. Azon kérdésre, hogy az *Udon* folyó mikor kapta *Kuma* nevét s hogy ez a név minő eredettel bír, kielégítő választ nem tudunk adni. A Ferencz-rendűek cis-caucasiai egyházközségei közül az egyik *Kumuk*-nak neveztetett, mely név bizonyára szorosan összefügg a *Kuma* folyónévvvel. A *Danapris*, *Deneper* (régén *Borysthenes*) török neve *Uzu* az uzokról vagy kúnokról neveztetett el s lehetséges, hogy a *Kuma* elnevezés is a kúnokra vezethető vissza. Bármint legyen is a dolog, a *Cumani* név *Comani*-nak nem írható, mert ez a név a Ptolemaeusnál előforduló *χοῦνοι* alakban is *u*-val íratik, a magyarországi kúnok se nevezték magokat másképen, a magyar diplomatika is csak a *Cumani* és *Cumania* elnevezéseket ismeri az 1205-dik esztendőn kezdve, krónikairóink is csak így és nem másképen írják e nevet, Béla király jegyzőjén elkezdve a késői krónikáig, Spalatóban egy eskütt «*Cumanus clericus*»-nak neveztetik, Julia-

nus barát is, ki a kúnok földjén utazott, őket szintén *Cumanus*-oknak nevezi és ha a *κόμανοι* névalak (latinul *Comani*) csakugyan a *Kuma* folyónévvvel függ össze, ezen név tőszótagában is *u* hangzik. A prágai egyetem tudós tanára dr. Jung Gyula igen helyesen jegyezte meg Ilie Ghergellel szemben, hogy a német- és latin nyelven írók sokkal helyesebben teszik, ha *Kuman*-t, *Cumanus*-t írnak s nem *Koman*-t, mert a régi szláv történeti feljegyzésekben is, mint a hogy ezt a szláv irodalmak kitünő ismerője Jireček K. kimutatta, az illető névalak *u*-val íratott. Különösen hangzik Elie Ghergel azon érve, hogy azért kell *Comanen*-t s nem *Kumanen*-t írni, mert utóbbi alak igen hasonlít a Campaniai *Cumae* névéhez, mely tulajdonképen a hellen *Κόμη* névalakból romlott s mert a felső-olaszországi *Como* régi *Comum*, gör. *Κόμω*) városnévből középkori írók *Cumanus* melléknevet képeztek, tehát mert ezen íróknak tetszett a *Comum* alakot a szóban forgó képzés által elrontani, ne legyen szabad a helyesen képzett *Cumanus*-t írni, s talán már Pliniusnak sem volt szabad «*castellum Cumania*»-t írni. De hiszen a *Como* tavat a régiek *Lacus Larius* vagy *Comacinus*-nak nevezték, l. *insula Commacina* Paulus Diaconus IV, 3, — VI, 19 — VI, 21, ha tehát Ghergel a *Como* tó és város nevére való tekintettel, illetve az ebből képzett *cumanus* n. gentilium-mal érvel, ép a helyesebben képzett *Comacinus*-alaknak *o*-val kiejtése miatt nem volna szabad a kúnokat *Comani*-knak írni.

Teza nem osztja azon nézetemet, mely szerint a latin-perzsakún szótár gyűjtőinek, vagyis inkább szerkesztőinek ezen munkával főcéljok az volt, hogy honfitársaik számára a perzsa és kún nyelvet beszélő népek lakta tartományokban a kereskedést megkönnyítsék; szerinte ez a cél inkább csak a pótlékok írói előtt lebegett. A szótár illetően megítélésében T. nyilván csalódik. A nyelvészet tudományos érdeke a középkorban nem bírt vonzó erővel, mert még nem is ébredt fel az emberek lelkében, s a klasszikai nyelvek és irodalmak ismeretére vezető szótárak kivételével csakis a vallásos irodalom, térítés és kereskedelem céljaira szolgáló szógyűjtemények íratlak. A «*codex cumanicus*» első része, vagy mondjuk kötete, kereskedők, második része vagy kötete hittérítők számára készült. Az ó kor is tudvalevőleg a különböző népek nyelvei iránt érdeklél nem viseltetett, s az olyan nyilatkozat, milyen Q. Ennius-é: «*Tria corda habere sese, quod loqui graece et osce et*

latine sciret\*) az ó-kor embereiben viszhangot nem ébresztett. A középkorban Nyugoteurópában voltak ugyan olyanok, kik a héber s arab nyelv tanulására adták magokat, de nem e nyelvek ismerete volt a közvetlen cél, hanem a héberül tudók legnagyobb része az egyházi atyák egyikének, Hieronymusnak, álláspontjára helyezkedett, az arab nyelvet tanuló pedig az ismeretlen eredeti szöveg arab fordításaiból a görög tudományt kívánta sajátjává tenni, így a magyar Tádé a XII. évszázad második felében, ki a Tajo partján Toledóban arab kéziratok átnézésével s összehasonlításával foglalkozott. Mind ezeknél fogva a kún szótár czélja felől prolegomenáimban kifejtett nézetemhez továbbra is ragaszkodom.

A kún szavak latin fordításai a középkori latin nyelvre, s az olasz dialektológiára nézve sok érdekes tudni- s megjegyezni való tartalmaznak, s a codexben itt-ott előforduló olasz versek, melyek szerzője véleményem szerint egy nem kisebb költő, mint magának a codex-nek egykori tulajdonosa Petrarca, szintén nagyon is megérdemlik a velők való bővebb foglalkozást, s Teza tanár szóban forgó tanulmányában a szótár kún részén, s a német glossákon kívül behatóan s bőven tárgyalja a codex latin szóalakjait, s az olasz költészet említettem töredékeit. És már mindjárt itt megjegyzem, s mint Teza tanulmányának egyik nagy érdemét kiemelem, hogy néhány oly olasz töredéket is közölt, melyek kiadásomban hiányoznak, egész verssorokat olvasott, a hol én csak szavakat láttam, s szavakat betűzött ki, a hol én azok létezését csak sejtettem, s néha nem is sejtettem.

A Teza által közölt német glossákról itt nem szólok, ezekről a füzet megjelenése után mindjárt szóltam, s ezek egynémelyikére vonatkozó ellenmegjegyzéseimet megtettem a «Korrespondenzblatt des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde» XIV-dik évfolyamának 11-ik számában megjelent következő című cikkemben: «Additamenta zu dem germ. Glossar des Codex Cuman.» A szótár kún szavairól ez alkalommal nem szólok, s ezekre teendő megjegyzéseimet egy más alkalomra tartom fenn magamnak, a mikor Teza tanulmányának azon részéről fogok szólni, melyet az «Academia dei Lincei» értesítőjében s külön lenyomatban is «Gli inni

\*) Gall. XVII, 17, 1.

e le preghiere in lingua cumonica» ezim alatt becsátott közre. A szótár perzsa részével T. nem foglalkozott.

Az «Un' altra occhiata» szerzője hibáztatja azon eljárásomat, mely szerint a rövidítéseket hol meghagyom, hol felbontom s hogy a hol a rövidítéseket meghagyom, nem különböztettem meg az *n* hiányát jelelő vonaltól a hiányzó *r* pótlékjelét. Csakugyan helyesebben tettem volna, ha a rövidítéseket vagy mind meghagyom, vagy következetesen felbontom, de arra nézve talán vád még sem illet, hogy a rövidítés jegyeit önkényesekkel nem szaporítottam, mert hiszen a legtöbb esetben a latinul értő azok nélkül is tudja, hogy a két betű melyike tartozik az illető szóalakhoz.

Néhány bevezető észrevétel után T. a kiadásomban előforduló latin szavak egy nem kis részénél reámutat a helyesebb olvasásra, s tudva azt, hogy a jeles olasz tudósnek milyen kiváló megfigyelő tehetsége s éles szeme van, látatlanul is elismerem, hogy e javításokban sok olyan van, a mihez kétség nem fér, így p. o. *loguus* helyett a budapesti editió 34-dik lapján *loquus* olvasandó, azaz *locus*, l. ö. h. v. *aquus-t acus* helyett ezen editio 102-dik lapján. A 37-dik lapon az értelmetlen *marcesa* h. *marcesci*, a 43-dik lapon *sine p donū* h. *siue p donū* azaz *siue perdonum* (spanyolul *perdón*, olaszul *perdono*), az 51-dik lapon *reges* h. *reques* azaz *requies* olvasandó. A 77-dik lapon *omnia Nta-t* Teza helyesen *omnia nominativa*-nak olvassa. A 92-dik lapon előforduló *mastic*<sup>2</sup> rövidítési jele kiadásomban hibásan áll az *i* felett s ugyanez a jel hiányzik a 94. lapon, hol *piston*<sup>2</sup> lett volna nyomtatandó. A 95-dik lapon *cenapio* helyett *cenap'o* (= *cenaprio*) olvasandó; ugyanezen a lapon *rosa* alatt hiányzik a *violeta* szó (olaszul *violotta*), melynek megfelelő perzsa s kún elnevezései a codexben nem fordulnak elő. Perzsául az ibolyát *bánäfsä*-nek nevezik, a mely szóval az osmanli *menekşe* egyazon (a perzsában a *bunäfsä* és *binäfsä* kiejtés szintén használatban van, — az arab *banafsağün* «viola odora» perzsa kölcsönszó). A 102-dik l. *maton* h. *maton*<sup>2</sup>, tehát *matonus*, a 104. l. *soldan* h. *soldan*<sup>2</sup>, a 107. l. *pialon* h. *pialon*<sup>2</sup>, a 112. és 113-lap *digiti* h. *digit*<sup>2</sup>, a 118-dik l. *scichere* h. talán *scichere* olvasandó, mely *scinchere*-nek bontandó fel s ez esetben a német *Beinschienen*-nel volna egyazon, l. a megfelelő kún *butluk* szót. A román nyelvek kitünő ismerője s Akadémiánk tagja Schuchardt Hugó a *scinchere* szó származására nézve hozzám intézett kérdésemre adott vála-

szában megjegyzi, hogy ez az alak a *schinco, stinco* «lábszár» (németül *Schienbein*) szóból származtatott, l. ö. h. v. a német *Schinke*-t, s ugyanazt jelenti, a mit az olasz *gambiëra*, mely a *gamba* szóból hasonló módon képeztetett. A 125-dik lapon *poius* h. *pirus*, a 126-dik l. *limoni* h. *limonū*, *petrosculum* h. *petrosemulum* olvasandó. A 127-dik lapon *leopardus* stb. alatt T. még *jumenta madian chestruc*-ot olvas, l. ö. h. v. az ozmáni *qīsrāq*-ot (قِسْرَاق), melyet Hindoglu «cavale», «jumenta»-nal fordít; perzsául a ménlovat *ner-jān*-nak (*ner, nere, nerine* «hím», zend *nara, nere*), a kanczát *madjān*-nak (مادیان) nevezik (*mādā* nő, *madinā* nőstyén, *jān* «segítő barom», «ló» stb.). A 128-dik lapon *monton* h. *monton*<sup>o</sup>, *craston* h. *craston*<sup>o</sup>, *g. maymon* h. *g. maymon*<sup>o</sup>, a 129. l. *agla* h. *aqlā*, *falchon* h. *falchon*<sup>o</sup>, *cuictora* h. *ciuctora* olvasandó. A 130-dik lapon *palustrum* alatt hiányzik a *barbaion* szó, melynek perzsa s kún fordítása nem fordul elő; ugyanezen a lapon *paon* h. *paon*<sup>o</sup>, *faxan* h. *faxan*<sup>o</sup> olvasandó. Még mindig ezen a lapon *paser* szó alatt hiányzik *philomena* fordítás nélkül, melyet a codexirók egyike egy vonás segítségével a kún *korgui*-hoz kötött, l. ö. h. v. Radloffnál a kirgiz *torgai* alakot, a. m. «veréb», «valamiféle kis madár»; a csalogány perzsa neve *būlbūl*, török neve *tavšan*. A 174-dik lapon *siē por*<sup>o</sup> a. m. «sicut porcus». minélfogva kiadásomban a *siē*-re vonatkozó megjegyzés törlendő, — ugyanezen lap 16-dik sorában *luc. ut lic* helyett *luc vel lic* s a 22-dik sorban *reglas declarai* helyett *reglas declarai* olvasandó. A 180-dik lapon *aquila* előtt hiányzik *avis, kus* (قوش) s utána hiányzik *albus, ak* (اق). A 187-dik lap ötödik sorában *dom es* helyett olvasandó *dom es*, tehát *domus eius*; ezen lap utolsó szava felett T. szerint *et vener . .* áll, tehát *et veneratur*. A 188-dik lap 12-dik sorában *jarilgamakga* felett *misereri* áll, ugyanezen lap 14-dik sorában *avazi* felett nem az értelmetlen *vex*, hanem *vox* olvasandó (a perzsa *āvāz* szó a. m. a török *ses* és *söz*, «hang» és «szó»). A 189-dik lap 3-dik sorában *barčamisda* felett *nos* előtt még *os* olvasandó, tehát *omnes nos*, ugyanezen lap 13-dik sorában *mirati* felett *hereditas*, a 190-dik lap 9-dik sorában *kōdurding* felett *hospitata est* h. *hospitata es*, a 193-dik lap 15-dik sorában *bōlmadikda* felett *fucret* h. *fieret* s ugyanezen lap következő sorában *seni* felett *te*, a 194-dik l. 2-dik sorában *javding* felett *fecisti vivere* h. *fecisti pluere* (čag. *jagmak* «esni», «pluere», *jagdir-mak* a miveltető ige alak), ugyanezen lapnak nem 3-dik sorában

mint ez Tezánál nyomdahibából áll, hanem a 8-dik sorban *tolu killi hā soēdi* felett *plenarre ac gavisti* h. *plenarie ac gavysa*, a 196-dik lap első sorában *menguluēga* felett *eternitate* helyett *ad eternitate*, a 6-dik sorban *kōrā* felett *videns* h. *vidēdo*, a 197-dik l. 3-dik sorában *mengulik* felett *ad aēna* helyett *ad etnā* (= *ad eternam*), ugyanezen lap 12-dik sorában *qū* h. *q<sup>o</sup>a* (= *quia*), a 198-dik lap 6-dik sorában *jarilgati* felett *psechtr* h. *pseq<sup>o</sup>tr* (= *persequitur*), a 200-dik lap 3-dik sorában *ōzding* felett *secessisti* h. *pcessisti* (= *processisti*), ugyanezen lap 4-ik sorában *sē kōding* felett *quevisti* helyett *quievisti*, ugyanezen lap 10-dik sorában *jahādā* felett *seculu* h. *seculo*, ugyanezen lap 15-dik sorában interlinearis felüljegyzésben *tre* helyett *tre* (= *terre*), a 203-dik lap 3-dik sorában *ōsti* felett *avect ē* helyett *auctus est*, ugyanezen lap 14-dik sorában *tuv<sup>o</sup>gā* felett *nat* h. *nat*<sup>o</sup> (= *natus*), a 205-dik lap 5-dik sorának interlin. felüljegyzésében a *q* (= *quae*) után még *nobis* olvasandó. Ugyanezen lap 6-dik sorának felüljegyzésében *petuisti* h. *petiūisti* áll. A 206-dik lap 6-dik sorának följegyzésében T. szerint még e néhány szó beiktatandó: *de laudata m<sup>o</sup>r oret*; e szavak összefüggését azonban az id. felüljegyzéssel nem értem. A 209-dik lap 5-dik sorában *kōrki ingantur* felett *decor, valde* szavak olvashatók (Radloff az *ingan* szót nem hozza fel szótárában). A 217-dik lapon (Tezánál hibásan 271-nek írva, bizonyára nyomdahibából), hol az eredeti kézirat megfelelő lapja végződik, a melyet a füzet egyik régi bekötője megcsontított, T. szerint még e szavak olvashatók:

*secūdū dictū*

. . . . . nescitū fecit scire.

K . . . . .

A 218-dik lapon olvasható ezen bejegyzést:

«Qui me furat (= *furatur*) malla (sic) mōte (= *morte*) nē vidār (= *viduetur*) nē.» T. következőkép olvassa: *Qui me furat malla mōte nō (= non) mdat* (hibásan *moriatur* helyett) *nō (= non)*.

Szabadjon e szavak olvasását eldöntetlen hagynom, mert a *mdat* alak «*moriatur*» helyett még romlottságnak is feltűnő, és ha *moriatur* valamiképen a romlott igealakból kibetűzhető volna is, akkor is az átok értelmetlen volna, mert a könyvbirtokos a könyvtolvajnak nem azt kívánja, hogy rossz halállal ki ne müljék, hanem ha átkot szór reá, ennek ellenkezőjét fogja kívánni, tehát olyasmit, mint a mi az én kiadásomban áll, tudniillik, hogy a rossz halált el

ne kerülje, ettől meg ne fosztassék, *mala morte ne viduetur*, l. ö. h. v. *arbores viduantur foliis*. T. e mondatnál a 3793-dik vatikáni kézirat következő bejegyzésére emlékeztet: *Qui me furatur, vel redat vel moriatur*.

Az itt előhozottak az utóbbi bejegyzés kivételével részint emendatiókból részint pótlékokból állnak. Az általam a fentebbiekben Teza javításaiból mellőzöttek szintén két kategóriára vagy tárgysorozatra oszlanak, úgy mint vagy csupán nyomdahibák, vagy téves vagy legalább kétséges javítások. Szabad legyen mind a két kategóriából egy pár példát felhoznom, kezdem a nyomdahibákkal. A 99-dik lapon előforduló *bachiranj* alakot kiadásom «addenda et corrigenda» című toldatában *bachairanj*-nak igazítottam ki, mint a hogy T. is olvassa; *bachairanj* a. m. *bucramum*, így p. o. *pavilone* (= *pavillonum*) *cum bucramis* l. Corn. Desimoni «I conti dell' Ambasciata al Chan di Persia nel MCCXCII» Genua 1879 (Desimoni erre vonatkozólag így ír: «stoffa di cotone o d' altro nota nel medio evo» stb.), — a 127-dik lapon olvasható *refanum* szóalakot ugyanott *rafanum*-ra javítottam, mint a hogy ez Tezánál is áll, — a 189-dik lap 4-dik sorában toldatomban *pmisit* áll *pmisit* helyett, — a 191-dik lap első sorában a *dačini* felett álló *corona* végső betűjének rövidítési jele kiadásomban egy kevéssé tovább csúszott, de ott van. Kiadásom «corrigenda»-i nem orvosolják ugyan a nyomdahibák mindegyikét, ezt készségesen elismerem, de bizony a nyomdahibák teljes lajstromával nem sok könyv dicsekedhetik. Ezzel áttérek a hibás, vagy legalább kétséges emendatiók egynéhány esetére. A 193-dik lap 12-dik sorában vélekedésem szerint nem állhat *pfecit*, hanem az illető szó csakis *pfectū* (= *perfectum*) lehet, mert *perfectū egit* értelmetlen volna s mert a kún *tugel* kildinek *perfectum egit* felel meg. — A 109-ik lapon az általom olvasott *unicum* bizonytalanság helyesebb, mint *unicun*, — s az 59-dik lapon is, úgy vélem nem *turpidun*, hanem *turpidum* lesz olvasandó. Teza azon magyarázata, melyet a *scichere* alakhoz fűz, nem világos.

T. kiadásom 64-dik lapján a *calamaris* szó alatt egy uigur betűkkel írott szót betűzött ki, mely *bitik*-nek olvasandó, tehát írást jelent. «A Kúnok nyelvéről és nemzetiségéről» című értekezésemben (Budapest, 1885) megjegyeztem, hogy a kún nép írástudó része uigur betűket irt s erre vonatkozólag néhány bizonyítékot hoztam fel. Ezek számát szaporítja az uigur betűkkel irt

*bitik* szó, mely a kún codex id. lapján éppen a *karalic calamaris* («calamaria theca») «kalamáris» szavak alatt fordul elő, tehát ott, hol íróeszközzel van szó. A kún *bitik* szó az uigur *bičik*-kel, alt. *pičik*-kel egyazon szó úgy az alakra, mint a jelentésre néz; éagataiban *petek* levelet, oklevelet, iratot jelent, l. ö. h. v. kaz. *beti*, *biti* «amulet», tulajdonképen «írás», magyar *betű*, *bötü*. \*)

Teza szóban forgó értekezése IV-dik fejezetében a kún-codex lapjain imitt amott bejegyzett néhány olasz verstörödéket is bőven ismerteti. A tudós értekező se Petrarca kézvonását nem látja a töredékek betűvonásaiban, se a nagy költő műzsájának ihletését a versek szellemi tartalmában. Elismeri, hogy e nézetében csalódhatik, de nagy elégtételére szolgál, hogy Andrea Gloria tanár (történettudós, a palaeographia tanára a paduai egyetemen), Petrarca irodalmának jeles ismerője, nézetét osztja. Az itt előforduló versek Petrarca valódi költeményei közt nem találhatunk s azok közt sem, melyek neki tulajdonítottak s T. már ennél fogva sem járul azok nézetéhez, kik e töredékek szerzőjének Petrarcát tartják. Az írást illetőleg, mint már mondók, T. lényeges különbséget lát Petrarca — s a kún-codex olasz versei bejegyzőjének, vagyis inkább bejegyzőinek kézírata közt. Petrarca a betűsorokat gondosan köti össze s keresett csinnal, ha nem is mindig egyenlőképen, míg a kún-codexben foglalt verstörödékek írása szabadban folyik futó betűk módjára. A legrövidebb négysoros versben, mely kiadásom 141-dik lapján s az eredeti kézirat 117-dik lapján olvasható (s nem a 127-dik lapon, mint a hogy Tezánál áll), az első sorban T. *chi*-t olvas *che* helyett, a másodikban *damor*-t *dam'e* (= *d'amore*) helyett. Szerinte a harmadik sorban *cui* s *varcho* közt valami hiányzik s a negyedik sor kezdő szavának utolsó betűje szintén ki van hagyva, mert *ognor* helyett *ognora*-nak kellene állni (*ognor(a) sospirando o piano o forte*). Mielőtt tovább mennék T. nagyfontosságú fejtegetései nyomán, legyen szabad imént elészámlált megjegyzéseire némely ellenmegjegyzést tenni. Az, hogy a kérdéses verstörödékek Petrarca költeményei közt elő nem fordulnak, sőt a neki tulajdonítottak közt sem találhatunk, egyáltalában nem bizonyít tőle származó eredetök lehetősége ellen. Vajjon Petőfinek azon versei, melyek még életében

\*) Vámbéry A. «A török-tatár nyelvek etym. szótára» (Budapest, 1877), a 210—11. ll.

megjelent összes költeményei gyűjteményébe nem vették fel s «Újabb költeményei 1847—9» című kiadás két kötetében nem fordulnak elő, ezen egy ok miatt tőle elvitatandók? Bizonyára nem. A szerencsés véletlen s a lankadni nem tudó kutatás még a legrégebb múlt irodalmát is újabb adalékokkal gazdagítja s csak imént találtattak meg azon Herodas versei, ki Teokrit kortársa volt s őt a kifejezések finomságában felülmultra. Euripidesnek egyik hosszabb drámájából egy terjedelmes töredék napjainkban fedeztetett fel s nincs oly irodalom, melyet újabb felfedezések ne gyarapítottak volna. Attilio Hortis ezen cím alatt «Scritti inediti di Francesco Petrarca» (Trieste, 1874) Petrarca kiadatlan munkáiról egy terjedelmes kötetet adott ki s ez nem az első ilyen tartalmú munka. Petrarca a kún-codexbe jegyzett verseit bizonyára csupán csak gyakorlatoknak, hogy ne mondjam tollpróbáknak tartotta, melyeket nem ítél méltóknak arra, hogy versei közé felvegyen, de ezekben is tagadhatatlanul megvan azon epedő lyricus ihlet, mely költeményeit kiválólag jellemzi. A kézirat hasonlatosságát illetőleg kiadásomban Attilio Hortisra hivatkoztam, a ki Petrarca egyik legjelesebb ismerője s Petrarca sajátkezű iratait külön tanulmány tárgyává tette. Hortis a kún-codex olasz verstöredékeinek betűvonásait Petrarca írásához annyira hasonlóknak tartja, hogy ha különös okok nem forognak fenn, melyek miatt a codex bejegyzései P.-nak nem tulajdoníthatók, azok szerinte aligha mástól irattak, mint a nagy költőtől, kiről, mint fentebb láttuk, maga T. is elismeri, hogy betűit nem mindig köti azonképen össze. A kún-codex tudvalevőleg Petrarca birtokában volt s az ő ajándékából került a velencei köztársaság kéziratgyűjteményébe s egykori birtokosa lapozgatva benne, az üres laprészeket aligha hagyta beiratlanul, hiszen a «horror vacui»-t leginkább a teremtő elme érzi s Petrarca, mint a hogy a T. által idézett Beccatellinél (Ludovicus Beccatellus, ragusai püspök, bolognai születésű, 1550 körül élt s Petrarca életrajzát következő czim alatt írta: «de vita Francisci Petrarchae») olvassuk, annyira égett az írás vágyától, hogyha papírlap nem állott rendelkezésre, papírdarabocskákra is írt, a mikor a múzsa intő szavát hallatta. A nagy költő talán néhány tervben levő versének mintegy első kísérleteit jegyezte a codex lapjaira, melyeket később nem dolgozott fel, mert vagy nem volt megelegedve velök, vagy megfeledkezett rólok, vagy csupán előkészületnek, gyakorlat-

nak nézte őket. De ki is jegyezhetné volna be a kún-codexbe az olasz verstöredékeket, ha nem maga Petrarca? A genuai kereskedők bizonyára nem, a német származású ferencziek még kevésbé, a liguriai Antonius de Finale sem, a kitől Petrarca igen valószínűleg a codexet kapta, melynek szótári része épen a születése előtt való esztendőben, 1303-ban iratott, még pedig főképen azért nem, mert a versszakokban a ligur nyelvjárásnak nyoma sincs. — A codex 59-dik lapjára, melynek kiadásom 142-dik lapja felel meg, egy nyolcz-soros olasz verstöredék karczolatot az ott olvasható germán glossák felé, melyről T. úgy vélekedik, hogy nem ez iratott a glossák felé, hanem ellenkezőleg azok irattak a szóban forgó verstöredék felé. Teza ezen nézete aligha megállhat, mert a kún-codex tulajdonképeni tartalmának írói találhattak üres lapot azon néhány szó bejegyzésére s nem kellett volna a karczolatra írniok azt, a minék könnyen és jól olvashatóságát munkájok érdekében kívánniok kellett. A két négysoros versszakban T.-nak a sorok utolsó szavait is sikerült kibetűzni, melyekből a rimelésre nézt látjuk, hogy az első sor a negyedikkel s a két közbenső sor egymással egyezik. Kiadásom 140-dik lapján egy négysoros vers hiányát kell sajnálnom, mely a codex leghosszabb verstöredékének egyik szakaszát ismétli. E két túkarczolatot Teza éles szeme fedezte fel s én ezek egyikét se tudtam kibetűzni, láttam a karczolatot, de a betűket kiolvasnom nem sikerült. A négysoros versszakasz a leghosszabb verstöredék 13-dik sorával kezdődik, mely így hangzik:

*No fo ioiossa si may la mia vita.*

Az itt elmondottak után rátérünk a kún-codexben előforduló, leghosszabb olasz költeménytöredékre, melyet kiadásom 133-dik lapján, a mennyire tudtam, kibetűzni törekedtem. Ez a tartalom, mint a hogy kiadásom illető helyén megjegyeztem, kétféle írást mutat, u. m. az eredeti karczolat felett egy tentával írott szöveg valamennyire kivehető, melyet a leggyakorlottabb szem is csak bajjal és csak helyenként olvashat. Teza szerint a kún-codex első része, u. m. a szótár, az 55-dik lap túlsó oldalával végződött s még négy fehér lap volt hozzá fűzve, melyre a német glossák s köztök az olasz verstöredékek irattak. A szótár, mint a hogy kiadásom prolegomenáiban megjegyeztem, igenis a codex 55-dik lapjával, tehát a 110-dik lapdallal végződött. A kérdéses tűvel karczolt szöveg a



codex 56-dik lapján van, mely felé T. szerint egy más kéz ugyanezt a szöveget írta, de már prózában, tekintet nélkül a hangidom gördületére. Véleményem szerint a két szöveg egy kézre vall s a kézírás Petrarcaéhoz hasonlít. A 20 soros karczolat soraival a felülirt szöveg sorai nem egyeznek. Teza a karczolatnak is egy nem kis részét fejtette meg, a tollal írottat pedig legnagyobb részt elolvasta s a mit el nem olvashatott, az kevés kivétellel a lap megcsontított szélén állott, illetőleg a csonkítás következtében a codexből kiesett. Ez a költemény is, melynek alkata a sonetto-é, a mennyiben meg tudom ítélni, valódi költőre vall, s talán nem vétünk Petrarca emléke ellen, ha őt tartjuk szerzőjének. A költemény orthographiája épen nem kifogásolható, de hiszen tudjuk Petrarcaéól, hogy írásmódorát szigorú következetesség nem jellemezte.

Az itt felhozott érveknél fogva, a míg azok tarthatatlanságát az «Un'altra occhiata al codex cumanicus» tudós szerzője vagy más ki nem mutatta, továbbá is ragaszkodom az olasz verstörödek szerzőségét illetőleg a kün-codexnek általam eszközölt kiadásához irt prolegomenáimban kifejtett véleményemhez.



28 l. 15 kr. — IX. szám. Az ik-es-igékről. *Barna Ferdinánd* l. tagtól. 1857. 32 l. 15 kr. — X. szám. A nyelvújításról. *Szarvas Gábor* l. tagtól. 1875. 25 l. 15 kr. (1873—1875.)

V. k. I. szám. Nyelvészkező hajlamok a magyar népnél. *Barna Ferdinánd* lev. tagtól. 1875. 40 l. 25 kr. — II. sz. A neo- és palaeologia ügyében. *Brassai Sámuel* r. tagtól. 1875. 48 l. 30 kr. — III. szám. A hangsúlyról a magyar nyelvben. *Barna Ferdinánd* lev. tagtól. 1875. 48 l. 30 kr. — IV. szám. Brassai és a nyelvújítás. *Ballagi Mór* r. tagtól. 1876. 22 l. 15 kr. — V. szám. Emlékbeszéd Kriza János l. t. felett. *Szász Károly* l. tagtól. 1876. 40 l. 25 kr. — VI. szám. Művészet és nemzetiség. *Bartalus István* l. tagtól. 1876. 35 l. 20 kr. VII. szám. Aeschylus. *Tel'fy Ivan* lev. tagtól. 1876. 141 l. 80 kr. — VIII. szám. A mutató névmás hibás használata. *Barna Ferdinánd* l. tagtól. 1876. 15 l. 10 kr. — IX. szám. Nyelvtörténelmi tanulságok a nyelvújításra nézve. *Imre Sándor* l. tagtól. 1876. 97 l. 60 kr. — X. szám. Bérczy Károly emlékezete. *Arany László* l. tagtól. (1875—1876.)

VI. k. I. szám. A lágy aspiraták kiejtéséről a zendben. *Mayr Auréltól* 10 kr. — II. szám. A manduk szertartásos könyve. *Bálint Gábortól* 10 kr. — A rómaiak satirájáról és satirairól. *Dr. Barna Ignác* l. tagtól. 20 kr. — IV. szám. A spanyolországi arabok helye az iszlám fejlődése történetében, összehasonlítva a keleti arabokéval. *Goldszher Ignác* l. tagtól. 50 kr. — V. Emlékbeszéd Jakab István l. t. fölött. *Szász Károly* r. tagtól. 10 kr. — VI. Adalékok a m. t. Akadémia megalapítás történetéhez. I. *Szilagyi István* l. tagtól. II. *Vassary Kolozs*. III. *Révész Imre* l. tagtól. 60 kr. — VII. Emlékbeszéd Mátyás Gábor l. t. felett. *Bartalus István* l. tagtól. 10 kr. — VIII. A mordvaiak történelmi viszonyosságai. *Barna Ferdinánd* l. tagtól. 20 kr. — IX. *Eranos*. *Tel'fy Ivan* l. tagtól. 20 kr. — X. Az ik-es igékről. *Joannovic György* l. tagtól. 40 kr. (1876.)

VII. k. I. Egy szavazat a nyelvújítás ügyében. *Barna Ferdinánd* l. tagtól. 50 kr. — II. Podhorszky Lajos magyar-sínai nyelvhasználtása. *Budenz Jozsef* r. tagtól. 10 kr. — III. Lessing (székfoglaló). *Zichy Antal* l. tagtól. 20 kr. — IV. Kapcsolat a Magyar és szomu irodalom között. *Barna Ferdinánd* l. tagtól. 10 kr. — Néhány önműveltségi tárgy neve a magyarban. *Barna Ferdinánd* l. tagtól. 30 kr. — VI. Rankavis Kleon új-görög drámája. *Tel'fy Ivan* l. tagtól. Ara 30 krajcár. — VII. A nevekük ésük személynagairól. *Imre Sándor* l. tagtól. 20 kr. — VIII. Emlékbeszéd Szókács József t. tag fölött. *Ballagi Mór* r. tagtól. 20 kr. — IX. A török-tatár nép primitív culturájában az égi testek. *Vambéry Armin* r. tagtól. 10 kr. — X. Batori László és a Jordánszky-codex bibliafordítása. (Székfoglaló.) *Volf György* l. tagtól. 10 kr.

VIII. k. I. Corvin-codexek. *Dr. Ábel Jenőtől*. 60 kr. — II. A mordvaiak pogány istenei s ünnepi szertartásai. *Barna Ferdinánd* l. tagtól. 50 kr. — III. Orosz-lapp utazásomból. *Dr. Genetz Arvidtól*. 20 kr. — IV. Tannmány a japáni művészetéről. *Dr. Zichy Agostól*. 1 frt. — V. Emlékbeszéd Pázmányi Horvát Endre 1839-ben elhunyt r. t. fölött. A születése századik évfordulóján, Pázmándon rendezett ünnepélyen, az Akadémia megbízásából tartotta. *Szász Károly* r. t. 10 kr. — VI. Ukkonphár. A régi magyar jogi szokásnak egyik töredéke. *Hunfalvy Pál* r. tagtól. 20 kr. — VII. Az ugynevezett lágy aspiraták phonetikus értékéről az 6-ndikben. *Mayr Auréltól*. 60 kr. — VIII. Magyarországi humanisták és a dunai tudós társaság. *Dr. Ábel Jenőtől*. 80 kr. — IX. Ujperzei nyelvújítások. *Dr. Pozder Károlytól*. 50 kr. — X. Berosszai Nagy Pál élete és munkái. Székfoglaló. *Imre Sándor* r. tagtól. 30 kr.

IX. k. I. Emlékbeszéd Schietner Antal k. tag felett. *Budenz J.* r. tagtól. 10 kr. — II. A Boro-Budur Jáva szigetén. *Dr. gr. Zichy Agost* l. tagtól. 40 kr. — III. Nyelvünk újabb fejlődése. *Ballagi Mór* r. tagtól. 20 kr. — IV. A hunnok és avarok nemzetisége. *Vambéry Armin* r. tagtól. 30 kr. — A Kün-vagy Petrarca-codex és a künök. *Hunfalvy Pál* r. tagtól. 30 kr. — VI. Emlékbeszéd Lewes Henrik György külső tag felett. *Szász Károly* r. tagtól. 10 kr. — VII. Ős vallásunk főistenei. *Barna Ferdinánd* l. tagtól. 40 kr. — VIII. Schopenbauer aesthetikája. *Dr. Ruzsicska Kálmántól*. 10 kr. — IX. Ős vallásunk kisebb isteni lényei és áldozat szertartásai. *Barna F.* l. tagtól. 30 kr. — X. Lessing mint philologus. *Dr. Kovt Ignac*tól. 30 kr. — XI. Magyar egyházi népének a XVIII. századból. Székfoglaló. *Bojcsich Mihály* l. tagtól. 50 kr. — XII. Az analogia hatásáról, főleg a szóképzésben. *Simonyi Zsigmond* l. tagtól. 20 kr.

X. k. I. A jelentéstan alapvonalai. Az alakokban kifejezett jelentések. (Székfoglaló.) *Simonyi Zsigmond* l. tagtól. 30 kr. — II. Etzelburg és a magyar hünmondok. *Dr. Zichy Agostól*. 20 kr. — III. A m. t. Akadémia és a

10 kr. — VI. Euripides tropusai összehasonlítva Aeschylus és Sophokles tropusával. Miveltégtörténeti szempontból. (Adalék a költészet összehasonlító tropikájához.) *Dr. Pets Vilmos* tanártól. 60 kr. — Id. gróf Teleki László ismeretlen versei. *Szász Károly* r. tagtól. 10 kr. — VIII. Cationale et Passionale Hungaricum. *Bogisich Mihály* l. tagtól. 30 kr. — IX. Az erdélyi hírlapirodalom története 1848-ig. *Jakab Elek* l. tagtól. 50 kr. — X. Emlékbeszéd Klein László Gyula kültag felett. *Dr. Heinrich Gusztáv* lev. tagtól. 40 kr. — XI. Ujabb adalékok a magyar zene történelméhez. *Bartalus István* l. tagtól. 40 kr. — XII. A magyar romantizmus. (Székközlés.) *Bánóczy József* l. tagtól. 10 kr. — XIII. Ujabb adalék a magyar zene történelméhez. *Bartalus István* l. tagtól. 40 kr.

XI. k. I. Ugor vagy török-tatár eredetű-e a magyar nemzet? *Hunfalvy Pál* r. tagtól. 20 kr. — II. Ujgöreg irodalmi termékek. *Dr. Telfy Iván* l. tagtól. 40 kr. — III. Középkori görög verses regények. *Dr. Telfy Iván* l. tagtól. 30 kr. — IV. Idegen szók a görögben és latinban. *Dr. Podder Károlytól*. 50 kr. — V. A csarvasokról. *Vámbery Armin* r. tagtól. 30 kr. — VI. A számlálás módjai és az év hónapjai. *Hunfalvy Pál* r. tagtól. 20 kr. — VII. Telegdi Miklós mester magyar katechizmusa 1562-ik évből. *Maglath Béla* l. tagtól. 10 kr. — VIII. Káldi György nyelve. *Dr. Kiss Ignác*tól. 50 kr. — IX. A Mubammedán jogtudomány eredetéről. *Göldscher Ignác* l. tagtól. 10 kr. — X. Vámbery Armin «A magyarok eredete című műve néhány főbb állításának bírálata. *Barna Ferdinánd* l. tagtól. 60 kr. — XI. A nyelvfejlődés történelmi folytonossága és a nyelvőr. *Ballagi Mór* r. tagtól. 20 kr. — XII. A magyarok eredete és a finn-ugor nyelvészet. I. Válaszom Hunfalvy Pál bírálati megjegyzéseire. *Vámbery Armin* r. tagtól. 30 kr.

XII. k. I. Seneca tragédiái. *Dr. Kont Ignác*tól. 60 kr. — II. Szombatos eodexek. *Dr. Nagy Sandor*tól. 30 kr. — III. A reflexiv és valláserkölcsi elem a költészetben s Longfellow. Székközlés. *Szász Béla* l. tagtól. 30 kr. — IV. A belviszonyragok használata a magyarban. *Kunos Ignác* és *Munkácsi Bernáttól*. 50 kr. — V. A magyarok eredete és a finn-ugor nyelvészet II. *Vámbery Armin* r. tagtól. 50 kr. — VI. Kiktől tanult a magyar írni, olvasni? *Vols György* l. tagtól. 50 kr. — VII. A kasztamuni-i török nyelvjárás. *Irta Thury József*. 50 kr. — VIII. Nyelvészeti mozgalmak a mai görögökönél. *Telfy Iván* l. tagtól. 20 kr. — IX. Boldogasszony, ésvallásunk istenasszonya. *Kálmány Lajostól*. 20 kr. — X. A mondatanalízisa. *Brassai Sámuel* r. tagtól. 60 kr. — XI. A kunok nyelvéről és nemzetiségéről. *Gr. Kun Géza* t. tagtól. 40 kr. — XII. Isotta Nogarola. (Székközlés.) *Ábel Jenő* l. tagtól. 50 kr.

XIII. k. I. Kudrun, a munda és az eposz. *Heinrich G.* l. tagtól. 40 kr. — II. A votják nép multja és jelene. *Barna F.* l. tagtól. 30 kr. — III. Palesztina ismeretének haladása az utolsó három évtizedben. *Göldscher I.* l. tagtól. 40 kr. — IV. A homeroszi Demeter-hymnusról. *Ábel Jenő* l. tagtól. 50 kr. — V. A votjakok pogány vallásáról. *Barna Ferdinánd* l. tagtól. 20 kr. — VI. A régi magyar nyelv szótára. *Szarvas Gábor* r. tagtól. 10 kr. — VII. Egy kis viszhang Vámbery Armin ur válaszára. *Bidenz J. r.* tagtól. 20 kr. — VIII. Ki volt Calepinus magyar tolmácsa. *Szily Kálmán* r. tagtól. 10 kr. — IX. Szegedi Lénárt énekeskönyve. *Bogisich Mihály* l. tagtól. 50 kr. — X. Szórendi tanulmányok. I. rész. *Joannovics György* t. tagtól. 30 kr. — XI. A kisebb görög tragikusok tropussai. *Pets Vilmostól*. 10 kr. — XII. Heraclius. Rankavis Leon hellén drámája. *Telfy Iván* l. tagtól. 30 kr.

XIV. k. I. Az 6- és középkori Terentius biographiák. *Ábel Jenőtől*. 40 kr. — II. Szórendi tanulmányok. II. rész. *Joannovics György*tól. 40 kr. — III. A mordva nép házassági szokásai. *Barna F.* l. tagtól. 30 kr. — IV. Jelentés újhellen munkákról. *Telfy Iván* l. tagtól. 30 kr. — V. Mythologiai nyomok a magyar nép nyelvében és szokásaiban. *Kálmány Lajostól*. 10 kr. — VI. Etymologicum magnum Romaniae. *Futnoky Miklóstól*. 20 kr. — VII. A magyar szótók. *Simonyi Zsigmond*tól. 30 kr. — VIII. A nyelvújítás történetéhez. *Simonyi Zsigmond*tól. 20 kr. — IX. Szórend és accentus. *Brassai Sámuel* t. tagtól. 40 kr. — X. Három francia hellemita és a volapük. *Telfy Iván* l. tagtól. 20 kr. — XI. Enhemeri reliquiae. *Nemethy Gézától*. 60 kr. — XII. Gáti István steganographiája, kapcsolatban a modern stenographiával. *Vikár Belától*. 40 kr.

XV. k. I. Az iszlám vallásos mozgalmak az első négy században. *Dr. Schreiner Márton*tól. 30 kr. — II. André Chénier költészete. *Havasati Gyulától*. 1 frt 50 kr. — III. Kombináló szóalkotás. *Simonyi Zsigmond* l. tagtól. 40 kr. — IV. Az aranyoszéki mohácsi nyelvemlékek. *Hunfalvy Pál* r. tagtól. 15 kr. — V. Psychiatria és politika. *Zichy Antal* t. tagtól. 10 kr. — VI. Ujabb hellén munkák és a hellén nyelvtanítás. *Telfy Iván* l. tagtól. 60 kr. — VII. A magyar zene tudományos tárgyalása. *Ponori Theureck Emil* r. tagtól. 20 kr. — VIII. A hangok a —